

Warszawa, 27-09-2026 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Sylvia Gregorczyk-Abram

II.519.390.2026.MA

Pan

Waldemar Żurek

Minister Sprawiedliwości

Prokurator Generalny

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

w moim zainteresowaniu pozostaje zagadnienie właściwej regulacji prawa do tłumacza w postępowaniu karnym, do czego szczególnie skłania mnie ilość napływających do mojego Biura skarg i petycji, w których podnoszone są poważne zaniedbania na poziomie zarówno stosowania obowiązujących regulacji, jak również braku dostatecznych normatywnych rozwiązań, uwzględniających w takim samym stopniu standard konstytucyjny, jak i konwencyjny.

Ustanowienie tłumacza jest warunkiem tzw. faktycznej zdolności do działania w procesie. Właściwe wypełnienie przez państwo prawa do pomocy tłumacza spełnia rolę gwarancyjną oraz stanowi realizację minimalnych standardów demokratycznego systemu prawnego, zapewniającego osobie niewładającej językiem danego kraju udostępnienie jej podstawowych dokumentów procesowych w znanym jej języku i kontakt z tłumaczem. Niewystarczające władanie językiem polskim nie może prowadzić do ograniczenia prawa do obrony przed polskim sądem czy korzystania z praw przez osoby pokrzywdzone, a więc naruszać prawa do rzetelnego procesu, szczególnie na jego wczesnym etapie, niezależnie czy jest to związane z posługiwaniem się innym

językiem niż polski, czy z faktem jakiegokolwiek niepełnosprawności, która utrudnia komunikację z organem procesowym w sposób konwencjonalny.

Jestem przekonana, że prawidłowe uregulowanie prawa do pomocy tłumacza w postępowaniu karnym, jest z jednej strony warunkiem koniecznym dla budowania wzajemnego zaufania między państwami w dobie rozwoju przestępczości transgranicznej i pogłębionej współpracy w sprawach karnych, prowadząc do stworzenia obszaru wolności, bezpieczeństwa oraz sprawiedliwości. Z drugiej zaś strony, jest także warunkiem tzw. faktycznej zdolności do działania w procesie dla głuchego, niemego, osób używających innych wspomagających i alternatywnych metod komunikacji lub osoby niewładającej językiem polskim¹. Jak wskazuje się w doktrynie, udział tłumacza stanowi czynnik poręczający realizację prawa do obrony, zasady równości broni i kontradyktoryjności, skończywszy na zasadzie rzetelnego procesu². Właściwe wypełnienie przez państwo prawa do pomocy tłumacza spełnia rolę gwarancyjną oraz stanowi realizację minimalnych standardów demokratycznego systemu prawnego, zapewniającego udostępnienie w znanym języku podstawowych dokumentów procesowych i kontakt z tłumaczem³.

Obecny stan rzeczy otwiera na nowo dyskusję nad najbardziej węzłowymi zagadnieniami prawa do tłumaczenia, rodząc jeszcze pilniejszą potrzebę realizacji postulatów wyrażanych od dawna w piśmiennictwie, zarówno przez teoretyków procedury karnej, jak i praktyków - tłumaczy przysięgłych. Potrzeba kompleksowego uregulowania prawa do pomocy tłumacza w postępowaniu karnym jest podyktowana napływającymi skargami, podnoszącymi brak właściwych procedur wyznaczania tłumacza przysięgłego lub osoby z udokumentowaną, biegłą znajomością języków. W efekcie prowadzi to często do powoływania tłumacza *ad hoc*, który nie zawsze dysponuje wystarczającymi umiejętnościami lingwistycznymi, nie zna terminologii prawniczej, ale również, co powinno wzbudzać poważne zastrzeżenia, nie posiada rękojmi należytego wypełnienia tych obowiązków, choćby przez wzgląd na uprzednią karalność, która w przypadkach tłumaczy spoza listy tłumaczy przysięgłych, nie stanowi przesłanki negatywnej udziału w czynności procesowej.

Nadużywanie przez organy procesowe możliwości powoływania tłumaczy o niezwyfikowanych kompetencjach, przy braku dostatecznej odpowiedzialności

¹ Wyrok SN z 3.04.2003 r., III KKN 143/01, LEX nr 78914.

² P. K. Sowiński, *Kształtowanie się instytucji tłumacza oraz prawa do tłumaczenia ustnego i pisemnego w polskim procesie karnym*, PS 2025, nr 7-8, s. 20-39.

³ Wyrok SN z 22.03.2007 r., V KK 190/06, LEX nr 301125.

zawodowej i standardów etycznych, tworzy mechanizm deprecjonujący potencjał i rangę zawodu tłumacza przysięgłego. Nie jest to obojętne tak samo dla osób wykonujących zawód tłumacza przysięgłego, uczestników postępowań represyjnych, ale również dla struktur wymiaru sprawiedliwości i bezpieczeństwa państwa, biorąc pod uwagę obieg dokumentów dotyczących postępowań w toku z udziałem cudzoziemców jako uczestników postępowania.

W moim przekonaniu, roli tłumacza nie można też sprowadzić do „usługi komunikacyjnej”, ocenianej miarą rachunku ekonomicznego, jeśli chcemy gwarantować sprawiedliwy proces, w którym tłumacz jest potężnym narzędziem gwarantującym bezpieczeństwo prawne, budującym obszar zaufania do organów wymiaru sprawiedliwości czy rozwijającym kulturę prawną w społeczeństwie. Głębokie zaniepokojenie muszą budzić zgłoszenia o praktykach nieuprawnionego pośrednictwa w czynnościach translatorskich i związanych z tym naruszeniach bezpieczeństwa danych osobowych. Coraz częściej zarzuty dotyczą naruszenia tajemnicy postępowań podczas powierzenia czynności tłumaczenia, wypierania tłumaczy przysięgłych z praktyki organów procesowych na rzecz szybszej i tańszej „usługi” translatorskiej świadczonej przez tłumaczy *ad hoc*, czy wręcz wytworzenia się procederu dumpingu cenowego w realizowaniu czynności procesowej przez inne, niezwyfikowane podmioty. Zgłaszane są zjawiska powiązań personalnych między prywatnymi biurami tłumaczeń a osobami reprezentującymi strony procesowe, co dalej podważa bezstronność czynności translatorskiej, potęgując też niebezpieczeństwo wycieku relewantnych informacji, zwłaszcza na etapie postępowania przygotowawczego. Powyższe przykłady rażących naruszeń procedur, niezależnie od rzeczywistej ich skali, prowadzą do degradacji instytucjonalnej i ekonomicznej zawodu tłumacza przysięgłego, uderzając bezpośrednio w gwarancje jednostki, rzetelność prowadzonych postępowań i autorytet państwa.

Obecne regulacje procesowe niedostatecznie uwzględniają, iż w kontaktach z osobami mającymi trudności w komunikowaniu nie występują tylko osoby nieposługujące się językiem polskim i korzystające z tłumaczy przysięgłych, ale należy zwracać uwagę na znacznie większe zróżnicowanie potrzeb i możliwości komunikacyjnych innych uczestników. Dotychczasowy brak wyodrębnienia innych form komunikacji w postępowaniu karnym niż język foniczny i jedynie pośrednio migowy, nie przystaje do potrzeb osób korzystających z tłumacza – przewodnika czy uwzględnienia sytuacji osób niekomunikujących się werbalnie, lecz na co dzień używających systemu komunikacji alternatywnej.

Jest to też dobra okazja, aby na zagadnienie prawa do tłumaczenia nie spoglądać jednokierunkowo i dostrzec także zaniedbania w obszarze prawa do tłumaczenia wobec ofiar przestępstw, zwłaszcza na etapie postępowania przygotowawczego, do czego winien skłaniać art. 7 dyrektywy nr 2012/29/UE⁴, odnoszący się do prawa do tłumaczenia. Na aktualności to zagadnienie zyskuje tym bardziej, iż istnieje konieczność uwzględnienia zmian, jakie przyniosła dyrektywa 2026/1472/UE, która weszła w życie w dniu 20 lipca 2026 r.⁵.

Trzeba zatem spojrzeć na zagadnienie realizacji prawa do tłumaczenia w polskim postępowaniu karnym przez pryzmat wielu systemowych zaniedbań. Zobowiązuje do tego fakt, iż wiele z aktualnych rozwiązań nie przystaje zarówno do standardu konstytucyjnego, jak i konwencyjnego. Do tej pory bowiem, doszło jedynie do częściowego wdrożenia postanowień powyższej dyrektywy w drodze ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247 z późn. zm.).

Pewnym kamieniem milowym, zwłaszcza w aspekcie pełnej implementacji dyrektywy nr 2010/64/UE, dotyczącej prawa do tłumaczenia w postępowaniu karnym⁶, miała być ustawa z dnia 27 lutego 2026 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw⁷, która ze względu na wyrażoną w dniu 13 marca 2026 r. odmowę podpisania ustawy przez Prezydenta RP (weto prezydenckie), nie doczekała się wejścia w życie⁸. Warto przy tym podkreślić, choćby przez wzgląd na termin implementacji tej dyrektywy, który upłynął w dniu 27 października 2013 r., iż Prezydent w swoim wniosku nie wyraził krytycznej analizy wobec rozwiązań dotyczących realizacji

⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. U. UE. L. z 2012 r. Nr 315, str. 57; dalej: dyrektywa 2012/29).

⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2026/1472 z dnia 17 czerwca 2026 r. w sprawie zmiany dyrektywy 2012/29/UE ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. U. UE. L. z 2026 r. poz. 1472; dalej: dyrektywa 2026/1472/UE).

⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz. U. UE. L. z 2010 r. Nr 280, str. 1; dalej: dyrektywa 2010/64).

⁷ <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1600> (dostęp: 15.06.2026 r.).

⁸ Wniosek Prezydenta RP o ponowne rozpatrzenie ustawy z dnia 27 lutego 2026 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk 2378)

<https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=2378> (dostęp: 15.06.2026 r.). Obecnie znajduje się w procesie legislacyjnym druk poselski nr 2802, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/druk.xsp?nr=2802> (dostęp: 31.08.2026 r.).

prawa do tłumaczenia, co przy braku instytucji weta selektywnego, tylko uzmysławia konieczność niepozostawiania tego zagadnienia niejako *ad acta*.

Należy przy tym zauważyć, iż również podczas cytowanego procesu legislacyjnego, mój poprzednik - Rzecznik Praw Obywatelskich VIII kadencji, podnosił liczne zastrzeżenia wobec zgłaszanych zmian dotyczących prawa do tłumaczenia, które nie doczekały się należytej uwagi. Na te oczekiwania nie odpowiada w takim samym zakresie również obecnie przedłożony druk poselski nr 2802⁹, w zakresie dotyczącym prawa do tłumacza, gdyż stanowi on dokładne powtórzenie już wcześniej procedowanych propozycji, które z wyżej wymienionych względów nie weszły w życie. Niemniej, niniejsza analiza znacznie wykracza poza dotychczas podniesione zagadnienia, które były wówczas adekwatne przedmiotowo do zakresu procedowanej ustawy, a w obecnym stanie rzeczy obejmują zagadnienie prawa do tłumacza w sposób systemowy.

Ponowne podjęcie wysiłku legislacyjnego w obszarze prawa do tłumaczeń, dodatkowo uzasadniają równolegle prowadzone prace nad ustawą o biegłych sądowych i jednostkach opiniujących (druk UD265)¹⁰, czy nowelizacji ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (druk UD379)¹¹. Mianowicie, wiele z proponowanych rozwiązań, należałoby urzeczywistnić wobec tłumaczy, a więc innej niż biegli grupy pomocników funkcjonujących w postępowaniu karnym. Okazuje się bowiem, że obecny stan regulacji w zakresie prawa do tłumaczenia wymaga namysłu nie tylko na poziomie materialnej treści prawa do tłumaczenia, procesowych warunków realizacji tego prawa, ale również na etapie analizy statusu instytucji tłumacza i nadzoru nad jakością i terminowością sporządzanych tłumaczeń.

Odpowiedzi ustawodawcy wymagają w końcu wyzwania, jakie rodzi wykorzystywanie sztucznej inteligencji, czy nadal istniejący brak technologicznych udogodnień, które czyniłyby proces translacji tak samo bezpiecznym, jak i efektywnym. Nie można bowiem tracić z oczu rosnącej transgraniczności przestępczości, wzmożonej współpracy organów procesowych i migracji uczestników postępowań karnych, które zwiększają skalę potrzeb w zakresie tłumaczeń i wymagają niezwłocznej odpowiedzi normatywnej.

W tym celu przedkładałam do niniejszego wystąpienia przygotowany w moim Biurze „Raport w przedmiocie prawa do pomocy tłumacza w postępowaniach karnych”, który

⁹ <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/druk.xsp?nr=2802> (dostęp: 4.09.2026 r.).

¹⁰ <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-bieglych-sadowych-oraz-instytucjach-opiniujacych> (dostęp: 15.06.2026 r.).

¹¹ <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy--prawo-o-ustroju-sadow-powszechnych7> (dostęp: 15.06.2026 r.).

całościowo obejmuje zagadnienia dotyczące zarówno niedostatków w zakresie pojmowania przez ustawodawcę statusu tłumacza w postępowaniu karnym, nieuwzględnienia w regulacji procesowej w takim samym stopniu wszystkich rodzajów tłumaczy, wątpliwości w zakresie realizacji prawa do tłumaczenia w sensie podmiotowym (nie pomijając żadnego z uczestników postępowania), jak również przedmiotowym, a więc przy uwzględnieniu tych czynności procesowych i dokumentów, które wymagałyby translacji. Przedłożony raport szeroko traktuje również o warunkach współpracy tłumacza z organem procesowym, obejmując zagadnienia: przesłanek wyboru tłumacza i procedury weryfikacyjnej tłumaczy *ad hoc*, wpisu na listę tłumaczy i ich funkcjonalności w zależności od rodzaju tłumacza, technicznych zasobów w pracy tłumacza i wyzwań, jakie stoją przed tą profesją przy zastosowaniu nowoczesnych technologii, w tym sztucznej inteligencji. Raport podejmuje ponadto postulaty dotyczące sprawnego i efektywnego świadczenia czynności tłumaczenia, w szczególności zagadnień odnoszących się do przekazywania akt, kontaktu z osobą, której wypowiedź będzie podlegać translacji, roli udziału tłumacza podczas tłumaczenia ustnego, bezpieczeństwa i poufności materiałów procesowych podczas zlecania tłumaczenia przez organ procesowy, wzmocnienia ochrony tajemnicy tłumacza, czy należytego wynagradzania tłumaczy i zasad ponoszenia kosztów za tłumaczenie przez strony. Ostatni aspekt, który podsumowuje niniejszy raport, dotyczy systemu nadzoru nad przebiegiem tłumaczenia, kontroli jakości i terminowości tłumaczenia, który winien zapewnić stronom procesowym należyte warunki do egzekwowania udziału tłumacza w czynności procesowej oraz odpowiedniej jakości tłumaczenia.

W związku z powyższym, do najpilniejszych zmian, wymagających każdorazowo inicjatywy legislacyjnej należą:

1. Normatywne uwarunkowanie pierwszeństwa sięgania przez organ procesowy po pomoc tłumacza przysięgłego, a jedynie do wyjątkowych sytuacji zakreślenie możliwości skierowania się do tłumacza *ad hoc*, a więc osoby fizycznej, o której wiadomo, że ma odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie.
2. Wprowadzenie wymogu zaprotokołowania przyczyn, z jakich nie doszło do powołania tłumacza przysięgłego, w tym ewidencjonowanie uprzednich zapytań przez organ procesowy o wykonanie tłumaczenia przez tłumacza przysięgłego.
3. Uregulowanie procedury weryfikacji dopuszczonych do czynności tłumaczy *ad hoc*, zwłaszcza pod kątem spełnienia wymogu niekaralności, posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych i obowiązku udokumentowania znajomości języka.

4. Wprowadzenie stawek minimalnych dla tłumaczy *ad hoc*, aby nie dochodziło do tworzenia się nielegalnych procedur pośrednictwa i komercjalizacji procesu tłumaczenia.
5. Zadekretowanie *expressis verbis* prawa do tłumacza języka migowego wobec aktualnej treści art. 204 § 1 pkt 1 k.p.k., w tym rezygnacja z deklarowanego przez ustawodawcę pierwszeństwa formy pisemnej w kontakcie z osobą głuchą lub niemą, co nie zawsze musi dotyczyć osoby niemówiącej, z którą kontakt może być nawiązany jedynie za pomocą pisma, albo osoby, która nie zna języka migowego.
6. Uregulowanie przebiegu wyjątkowej czynności procesowej, tj. złożenia zeznań i wyjaśnień zawartych w pismach sporządzonych przez głuchego lub niemego, stosownie do art. 204 § 1 pkt 1 k.p.k., w tym kontroli decyzji odmawiającej udzielenia pomocy tłumacza dla osoby głuchej lub niemej, gdyż ogólna przesłanka „niewystarczalności porozumienia się za pomocą pisma” z osobą głuchą lub niemą, może stać się przedmiotem arbitralnej interpretacji przez organ procesowy, wykluczając rzeczywisty kontakt z depozycjami takiej osoby, ograniczając aspekt realizowania obrony w sensie materialnym i zasady bezpośredniości.
7. Przyznanie tłumaczom języka migowego pełnego statusu tłumaczy przysięgłych do celów sądowych i administracyjnych, analogicznie do tłumaczy innych języków naturalnych, jako niezbędny krok do zapewnienia wysokiej jakości, bezstronności i wiarygodności usług tłumaczeniowych dla osób z upośledzeniem mowy i słuchu.
8. Uwzględnienie w ustawie procesowej nowych, dwóch kategorii tłumaczy: tłumacza – przewodnika i tłumacza alternatywnych metod komunikacji, co wymagałoby nowego brzmienia art. 72 § 1 k.p.k. o następującej treści: *„Oskarżony ma prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, jest osobą, o której mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się lub używa innych wspomagających i alternatywnych metod komunikacji”*, a w związku z powyższym konieczność dodania nowej jednostki redakcyjnej do art. 72 k.p.k., tj. § 1a o brzmieniu: *„Jeżeli kodeks niniejszy używa w znaczeniu ogólnym określenia „tłumacz”, odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do tłumacza języka migowego, tłumacza – przewodnika i tłumacza alternatywnych metod komunikacji”*.
9. Zapewnienie w regulacji krajowej prawa do skorzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza wobec osób, przeciwko którym podjęto czynności śledcze, choćby nie uzyskały one jeszcze statusu podejrzanego bądź oskarżonego.

10. Stworzenie procesowej możliwości, aby na wniosek oskarżonego lub obrońcy, tłumaczeniu podlegały również inne dokumenty procesowe związane z realizacją prawa do obrony.
11. Wprowadzenie nowych rozwiązań w zakresie tłumaczenia ustnego kontaktów między oskarżonym a jego obrońcą, nie tylko określonych do czynności, w której oskarżony uczestniczy, w tym uwzględnienie udziału tłumacza również w czynności zapoznania się z aktami postępowania (zwłaszcza z końcowym zapoznaniem się z materiałami postępowania przygotowawczego).
12. Uwzględnienie w krajowej regulacji pełnej perspektywy pokrzywdzonych w zakresie prawa do tłumaczenia, zwłaszcza występujących w toku postępowania przygotowawczego, w tym zapewnienie tłumaczenia ustnego co najmniej podczas wszelkich rozmów z pokrzywdzonym oraz jej przesłuchań w toku postępowania przygotowawczego i sądowego, a także w związku z jej czynnym udziałem w rozprawie sądowej i we wszelkich niezbędnych posiedzeniach. Zapewnienie tłumaczenia pisemnego dla pokrzywdzonych w zakresie co najmniej decyzji kończących postępowanie karne związanych z przestępstwem popełnionym na szkodę pokrzywdzonego oraz na jego wniosek uzasadnienia decyzji albo krótkiego streszczenia tego uzasadnienia.
13. W zakresie listy dla tłumaczy przysięgłych, rozważenie wprowadzenia dodatkowych funkcjonalności, z wyłączeniem niektórych dostępności dla innych podmiotów niż organy postępowania (np. specjalizacja biegłego co specjalistycznego słownictwa, dialektu, formy ustnej lub pisemnej przekładu oraz w zakresie terminowości i ilości sporządzonych opinii) co pozwoli ocenić rzetelność pracy i zdobyte doświadczenie.
14. W zakresie listy dla tłumaczy *ad hoc*, zrezygnowanie z wewnętrznych, lokalnych list funkcjonujących wśród organów procesowych na rzecz ustandaryzowania dostępu do elektronicznej, aktualizowanej listy tłumaczy, dostępnej wyłącznie dla organów postępowania. Lista powinna uwzględniać informacje o spełnieniu podstawowych warunków translatorskich, zdobytym doświadczeniu, czy dane kontaktowe. Lista ta pozwoli rejestrować skalę i częstotliwość korzystania z tej grupy tłumaczy w polskich postępowaniach karnych.
15. Dostosowanie listy tłumaczy języka migowego w zakresie funkcjonalności przynajmniej do tej przewidzianej dla tłumaczy przysięgłych, która pozwala, po wybraniu odpowiednich rekordów, zawęzić zakres poszukiwań do konkretnej miejscowości czy języka.

- 16.** W ramach współpracy biegłych tłumaczy z obywatelami i instytucjami różnych państw, stworzenie jednolitego systemu, tzw. międzynarodowej bazy tłumaczy przysięgłych, która umożliwiałaby dowolnej instytucji europejskiej czy nawet pozaeuropejskiej, a także dowolnemu obywatelowi dokonanie weryfikacji uprawnień tłumacza.
- 17.** Ustandaryzowanie przydziału spraw tłumaczom celem zapewnienia transparentności oraz efektywnego i proporcjonalnego wykorzystania wszystkich dostępnych tłumaczy, w ramach koncentracji przebiegu postępowania (np. przydział spraw według wpływu z listy).
- 18.** Inwentaryzacja narzędzi, zwłaszcza słowników i glosariuszy specjalistycznych oraz tekstów paralelnych dla tłumaczeń pisemnych przez jednostkę publiczną, np. instytut badawczy, zaś w przypadku tłumaczy przysięgłych poprzez odpowiedni wydział Ministerstwa Sprawiedliwości.
- 19.** Zapewnienie tłumaczowi wcześniejszego zapoznania się z aktami postępowania, na potrzeby efektywnego przygotowania się do czynności tłumaczenia, zwłaszcza przy dosyć wymagających przekładach ustnych w sądzie.
- 20.** Stworzenie tłumaczowi możliwości porozumienia się z osobą, której wypowiedź będzie tłumaczona (choćby bezpośrednio przed rozpoczęciem czynności), aby zapewnić rzetelne przygotowanie się do pracy, w tym dostosowanie tempa wypowiedzi.
- 21.** Rozbudowanie katalogu zawodów wymienionych w art. 180 § 2 k.p.k. co doprowadziłoby do zrównania osoby tłumacza przysięgłego z katalogiem innych osób, których przesłuchanie wymaga zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy przez sąd, w tym wprowadzenie suspensywności na etapie rozpoznawania zażalenia i terminu na jego rozpoznanie, które ma w założeniu usprawnić procedurę zwolnienia z tajemnic i wykluczyć nadużycia procesowe.
- 22.** Wprowadzenie zakazu dowodowego, który blokowałby możliwość przesłuchania w charakterze świadka tłumacza, co do faktów, o których dowiedział się w trakcie kontaktów oskarżonego z obrońcą, o których mowa w art. 72 § 2 k.p.k., w szczególności wprowadzenie nowego art. 178b k.p.k. o brzmieniu analogicznym do art. 178 § 1 pkt 1 k.p.k.: „Nie wolno przesłuchiwać jako świadka tłumacza co do faktów, o których dowiedział się udzielając tłumaczenia w celu porozumienia się oskarżonego z obrońcą”.

- 23.** Zapewnienie adekwatnego wynagrodzenia za czynności tłumacza, zwłaszcza tłumaczenia ustne, które nie przystają do warunków rynkowych, m.in. wobec rzadkich i specjalistycznych języków.
- 24.** Rozwiązanie kwestii opóźnień w wypłacie wynagrodzenia, które niekiedy trafia do tłumacza dopiero po prawomocnym rozstrzygnięciu. Naprawienie systemu weryfikacji na odpowiednim szczeblu terminowości dokonywania rozliczeń finansowych.
- 25.** Doprecyzowanie zasad ponoszenia kosztów za tłumaczenie dla oskarżonego, które Skarb Państwa powinien ponosić w sposób ostateczny (nietymczasowo), bez dodatkowych zastrzeżeń. Wszelkie miarkowanie *ex post* o konieczności tłumaczenia dla realizacji prawa do obrony, sprzeciwia się fundamentalnie standardowi strasburskiemu, co wymaga zastosowania reguł kolizyjnych wobec treści art. 6 ust. 3 lit. e EKPC oraz art. 14 ust. 3 lit. f MPPOiP.
- 26.** W ramach systemu nadzoru nad przebiegiem tłumaczenia, kontrolą jakości i terminowości tłumaczenia wprowadzenie zażalenia na następujące decyzje: stwierdzenie braku potrzeby tłumaczenia ustnego; decyzji stwierdzającej brak potrzeby tłumaczenia dokumentów i ich fragmentów oraz odmowy wyznaczenia nowego tłumacza na okoliczność zastrzeżeń co do jakości tłumaczenia ustnego i pisemnego.
- 27.** Zaproponowanie w treści art. 72 k.p.k. dodatkowej regulacji, zgodnie z którą ponowny wniosek o zapewnienie pomocy tłumacza, o zmianę osoby tłumacza ze względu na niewystarczającą jakość tłumaczenia oraz wnioski o przetłumaczenie istotnych dokumentów z akt sprawy, należałoby pozostawić bez rozpoznania, jeśli byłyby oparte na tej samej podstawie faktycznej, co wniosek wcześniej rozpoznany.
- 28.** Wprowadzenie prawa do zgłaszania zastrzeżeń dotyczących jakości otrzymanego tłumaczenia dokumentów, z możliwością zaskarżalnego wnioskowania o ustanowienie nowego tłumacza.
- 29.** Wdrożenie środków technicznych pozwalających na udokumentowanie jakości tłumaczeń ustnych w procesie karnym, w tym rozszerzenie obowiązku nagrywania czynności poprzez rozbudowanie art. 147 k.p.k. o te okoliczności, w których jest realizowane tłumaczenie ustne, z wyjątkiem czynności porozumienia się oskarżonego z obrońcą, zatrzymanego z adwokatem lub radcą prawnym lub pozostałych podmiotów ze swoimi pełnomocnikami.
- 30.** Przyznanie osobie, której przysługuje prawo do skorzystania z pomocy tłumacza prawa domagania się wyznaczenia obrońcy lub pełnomocnika na żądanie, a więc

niezależnie i bez wykazywania aktualnej sytuacji majątkowej, ewentualnie możliwości złożenia pisemnych wyjaśnień/zeznań na okoliczność zastrzeżeń co do jakości tłumaczenia.

- 31.** Rezygnacja z karnoprawnego egzekwowania odpowiedzialności tłumacza za nieumyślnie fałszywe tłumaczenie w postępowaniu sądowym lub w innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy.
- 32.** Wprowadzenie rozwiązań egzekwujących osobisty charakter tłumaczenia na etapie zlecenia czynności, choćby poprzez weryfikowanie autorstwa czynności translatorskiej poprzez analizę metadanych pliku cyfrowego, a w razie wątpliwości, przesłuchiwanie tłumacza celem wyjaśnienia autorstwa i procesu powstawania tłumaczenia.
- 33.** Precyzyjne zastrzeżenie w formule poświadczającej dopełnienia obowiązku osobistego wykonania czynności translacji przez tłumacza oraz wprowadzenie pouczenia tłumacza o odpowiedzialności karnej wynikającej z udostępnienia plików osobom trzecim, bez zgody prokuratora, stosownie do brzmienia art. 241 k.k.
- 34.** Wdrożenie przekazywania materiałów tłumaczowi z ograniczonym dostępem albo w zaszyfrowanej formie, która mogłaby przybrać formę zaszyfrowanych danych, albo dostępu za pośrednictwem odpowiedniego portalu.
- 35.** Wprowadzenie stawek minimalnych dla tłumaczy *ad hoc*, aby nie dochodziło do tworzenia się nielegalnych procedur substytucji między nominalnym tłumaczem a rzeczywistym wykonawcą tłumaczenia oraz deprecjonowania zawodu tłumacza przysięgłego jako mniej ekonomicznie adekwatnej usługi translatorskiej.
- 36.** Wykorzystanie zautomatyzowanego systemu, pozwalającego na symultaniczne tłumaczenie, przy którym udział tłumacza ograniczałby się do kontroli dokonanego tłumaczenia, ewentualnie uzupełnienia tłumaczenia.
- 37.** Przeprowadzenie modernizacji i wymiany infrastruktury audiowizualnej, jak również internetowej, bez zignorowania towarzyszącego temu procesowi szkolenia oraz pilotażu w drobnych czynnościach procesowych (np. poprzez wykorzystanie sztucznej inteligencji na poziomie tłumaczenia prostych zawiadomień o terminie rozprawy czy wezwań do uzupełnienia braków formalnych, kierowane do uczestników postępowania, którzy nie władają językiem polskim).

Mając na uwadze przedłożone racje, stosownie do art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich¹², zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o dokonanie analizy wskazanych w niniejszym stanowisku problemów i rozważenie zainicjowania zmian legislacyjnych.

Będę nadto wdzięczna za poinformowanie mnie o stanowisku Pana Ministra zajęтым w przedstawionej materii.

Z wyrazami szacunku

Sylwia Gregorczyk-Abram

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

- Pan Poseł Marek Ast Przewodniczący Komisji Ustawodawczej Sejmu RP (kust@sejm.gov.pl);
- Pani Poseł Barbara Dolniak Przewodnicząca Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach (knkk@sejm.gov.pl);
- Pan Senator Krzysztof Kwiatkowski Przewodniczący Komisji Ustawodawczej Senatu RP (ku@senat.gov.pl)

Załącznik:

1. Raport w przedmiocie prawa do pomocy tłumacza w postępowaniach karnych.

¹² Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r., poz. 1264).